

Diyanetin şuraya ihtiyacı

M. Ali Kaya

Özet

Din; inanç, ibadet ve eğitimidir. Bu inancı korumak, eğitimini vermek ve ibadetlerini sağlıklı şekilde yapılmasını amaçlayan Diyanet Kurumu'nun sağlıklı çalışması ve amacına hizmet etmesi için "İstişare"ye ihtiyacı vardır. Dine ideal hizmet metodunu belirlemek ve sağlıklı din hizmeti verebilmek için Kur'ânın emri olan "İstişare" mekanizmasını iyi çalıştırmak gerekmektedir. Bediüzzaman Said Nursî'nin diyanete tavsiyesi ülkenin her tarafından seçilmiş ulema-dan bir heyetin meşveretinin ve şurasının duruma vaziyet etmesi ve kararlarının şuradan çıkmasıdır. Bu hem daha sağlıklı kararların alınmasını hem de Müslümanların güvenini alarak daha bağlayıcı olmasını netice verir. Böyle bir uygulama, dinî cemaat ve hizmet grupları arasındaki ihtilafların giderilmesine de büyük katkı sağlar.

Anahtar Kelimeler

Tebliğ, cemaat, devlet, tarikat, siyaset, mezhep, Diyanet İşleri Başkanlığı, istişare

Giriş

Din bir eğitim kurumudur ve amacı insanın kabiliyetlerini geliştirerek dünya nimetlerinden istifade ile uhrevî hayatı kazanmakla beraber dünya

Ülkemizde dini temsil etme amacına hizmet etmek için kurulmuş olan “Diyanet İşleri Başkanlığı”nın devletçi bir refleksle hareket etmesi önemli bir problem oluşturmakta, görev ve sorumluluk alanını tartışılır hale getirmektedir.

saadetini de temin etmektir. Zira ahiret için çalışan dünya saadetini de elde eder.

İki dünya saadetine kafi ve kefil olan din-i hak ayrıca bir eğitim kurumudur. İman, ibadet, ahlak ve muamelata ait hususların öğrenilmesi, tatbiki ve tebliği, yani öğretilmesi de dinî birer vecibedir. Bu vazifeyi yapacak olan müesseselerden en önemlisi “Diyanet İşleri Başkanlığı”dır. İslam dinini ilâhî vahiyle alan, tebliğ, tatbik ve beyanını yapan Peygamberimizden (asm) günümüze kadar bu görev farklı yorum ve metotlarla yapılagelmiştir. Tebliğ görevi farklı kültürler, sosyal ve siyasi şartlarda çeşitli metotlarla yapılmış ve hangisinin daha isabetli olduğu devamlı tartışma konusu olmuştur.

İslam dünyasında, dini tebliğ ve tatbik amacına hizmet etme iddiasındaki farklı cemaat, tarikat ve dini referans gösteren siyasi gruplar, amaçlarının dinin cihad, hilafet ve iktidar amacına hizmet etmek olduğunu iddia etmektedirler. Fakat aralarındaki metot ve anlayış farklılıkları çoğunlukla çatışma ve şiddeti doğurmaktadır. Bu durum onların insanlığa saadet getirme iddiasını da tartışmalı hale getirmektedir. Ayrıca cemaat ve tarikatların manevi alandaki hizmetlerini de tehdit etmektedir.

Ülkemizde dini temsil etme amacına hizmet etmek için kurulmuş olan “Diyanet İşleri Başkanlığı”nın devletçi bir refleksle hareket etmesi önemli bir problem oluşturmakta, görev ve sorumluluk alanını tartışılır hale getirmektedir. Özellikle sivil alanı ilgilendiren din hizmetlerinin hangi şartlarda kimler tarafından yürütüleceği problemini de beraberinde getirmektedir.

Bütün bunlar dikkate alınarak dine ideal hizmet metodunun doğru tanımını yapabilmek ve sınırlarını belirlemek için “Risale-i Nur’un hizmet metodu”nun bu tanım içindeki yerini ortaya koymak gerekmektedir. Biz bu çalışmamızda “Diyanet İşleri Başkanlığı”nın günümüz İslâmî hizmetler içerisindeki yerini belirleyerek, devlet ve sivil toplum alanlarına ait konumunu ortaya koymaya çalışacağız.

Her Şeyde Meşveret Hakim Olmalı

Kur’an-ı Kerimde “Şura” suresi vardır ve bu surede yüce Allah “Mü’minlerin işleri aralarında şura iledir”¹ buyurur. Ayrıca Âl-i İmran suresinde Peygamberimize (asm) hitaben “İş konusunda onlarla meşveret et, azmettiğin zaman Allah’a tevekkül et!”² ferman eder. Bu sebeple meşveret ve şura Allah’ın emridir. Bu emre mü’minlerin, özellikle dine ve imana hizmet etme amacında olanların uyması gerekir.

Bediüzzaman Said Nursî hazretleri “Asya kıt’asının ve istikbalinin keşşafı ve miftahı, şuradır. Yani nasıl ferdler birbiriyle meşveret eder; taifeler, kıt’alar dahi o şurayı yapmaları lâzımdır ki, üçyüz belki dört yüz milyon İslâm’ın ayaklarına konulmuş çeşit çeşit istibdadların kayıplarını, zincirlerini açacak, dağıtacak, meşveret-i şer’iye ile şehamet ve şefkat-i imaniyeden tevellüd eden hürriyet-i şer’iyedir”³ der.

1. Şura Suresi, 42: 38.

2. Âl-i İmran Suresi, 3: 159.

3. Said Nursî, Hutbe-i Şamiye, Yeni Asya Neşriyat., s. 60, İst. 2011

Meşveretle ameller çoğalır, yayılır, sirayet eder, yüz ve bin ve binler olur. Meşverete katılanların ve meşveretten çıkan kararlara sahip çıkıp destekleyenlerin sevabı büyük olduğu gibi, meşvereti ve seçimi siyasi emellerine alet edip menfaat ve siyasetin aleti yapanların günahı da bir kalmaz, sirayet eder, binler derece artar.

Bediüzzaman bunu şöyle izah eder: “Meşveret-i şer’iyeden aldığım ders budur: Şu zamanda bir adamın bir günahı, bir kalmıyor. Bazan büyür, sirayet eder, yüz olur. Birtek hasene bazan bir kalmıyor. Belki bazan binler dereceye terakki ediyor. Bunun sırr-ı hikmeti şudur: Hürriyet-i şer’iye ile meşveret-i meşrua, hakikî milliyetimizin hâkimiyetini gösterdi. Hakikî milliyetimizin esası, ruhu ise İslâmiyettir.”⁴

Meşveretin kendisi İslam hakikatlerini hakim kılmaktadır. İslam prensiplerinden olan uhuvvetin, yardımlaşmanın, doğruluğun, hakkaniyetin, adaletin, hürriyetin ve iş bölümünün hakimiyetini sağlamanın meşru zemini meşverettir. Meşverette ister istemez bu hususlar sağlanmaktadır. Aksi taktirde meşveret yapılmış olmaz. Kur’anın meşverete önem vermesinin sırrı buradan kaynaklanmaktadır.

İslam milliyeti ve imanın kutsiyeti meşveretle ehl-i İslam’ı bir aşiret hükmüne getirerek birbirine bağlar, maddi ve manevi yardımlarını sağlar. Bu sebeple “Tembelliğiniz ve neme lâzım deyip çalışmamanız ve ittihad-ı İslâm ile, milliyet-i hakikiye-i İslâmiye ile gayrete gelmediğiniz, sizler için gayet büyük bir zarar ve bir haksızlıktır.”

Meşveret sırrı ile “hasene - yani İslâmiyetin kudsiyetine temas eden iyilik -yalnız işleyene münhasır kalmaz. Belki o hasene, milyonlar ehl-i imana mânen fayda verebilir. Hayat-ı mâneviye ve maddîyesinin rabitasına kuvvet verebilir. Onun için, neme lâzım deyip kendini tembellik döşeğine atmak zamanı değil! Tembellikle günahınız büyüktür. Ve iyiliğiniz ve haseneniz de gayet büyük ve ulvîdir. Hususan kırk-elli sene sonra, Arap taifeleri, Cemahir-i Müttefika-i Amerika gibi en ulvî bir vaziyete girmeye, esarete kalan hâkimiyet-i İslâmiyeyi eski zaman gibi küre-i arzın nısfında, belki ekserisinde tesisine muvaffak olmanızı rahmet-i İlâhiyeden kuvvetle bekliyoruz. Bir kıyamet çabuk kopmazsa, inşaallah nesl-i âti görecektir.”⁵

Meşveret fikir birliğini temin eder. Meşveretlerin sonucu ittihatır. İttihad da heva ve hevese göre değil, hüdaya tabi olan imtizac-ı efkar ile olur. Bunu menfaat üzere çarkı kurulan siyasetin aleti ve malzemesi yapmamak gerekir. Bu sebeple Bediüzzaman bizleri uyarır ve şöyle der:

“Sakin kardeşlerim, tevehhüm, tahayyül etmeyiniz ki, ben şu sözlerimle siyasetle iştiğal için himmetinizi tahrik ediyorum. Hâşâ! Hakikat-i İslâmiye bütün siyâsâtın fevkindedir. Bütün siyasetler ona hizmetkâr olabilir. Hiçbir siyasetin haddi değil ki, İslâmiyeti kendine âlet etsin.

Ben kusurlu fehmiyle şu zamanda, heyet-i içtimaiye-i İslâmiyeyi, çok çark ve dolapları bulunan bir fabrika sûretinde tasavvur ediyorum. O fabrikanın bir çarkı geri kalsa, yahut bir arkadaşı olan başka bir çarka tecavüz

Meşveret fikir birliğini temin eder. Meşveretlerin sonucu ittihatır. İttihad da heva ve hevese göre değil, hüdaya tabi olan imtizac-ı efkar ile olur. Bunu menfaat üzere çarkı kurulan siyasetin aleti ve malzemesi yapmamak gerekir.

4. Said Nursi, ESDE, Hutbe-i Şamiye., Yeni Asya Neşriyat., İst. 2012, s. 350.

5. Said Nursi, ESDE, Hutbe-i Şamiye, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2012, s. 353.

Kur'an 1400 senedir "Meşveret ve Şuarayı" emretmiş olduğu ve Peygamberimiz (asm) da bu konuda bize en güzel örnek olduğu halde gayr-i müslimler "meşveret"i kurumsal hale getirmiş ve dünyevi tüm meseleleri hallederek bu günkü terakki ve tekamüllerini bununla sağlamışlardır. Ama müslümanlar meşvereti terk ederek ittifak yerine ihtilaflar içinde boğuşmaya devam etmektedirler.

etse, makinenin mihanikiyeti bozulur. Onun için, ittihad-ı İslâmın tam zamanı gelmeye başlıyor. Birbirinizin şahsi kusurlarına bakmamak gerektir."⁶

Ne var ki Kur'an 1400 senedir "Meşveret ve Şuarayı" emretmiş olduğu ve Peygamberimiz (asm) da bu konuda bize en güzel örnek olduğu halde gayr-i müslimler "meşveret"i kurumsal hale getirmiş ve dünyevi tüm meseleleri meşveretle hallederek bu günkü terakki ve tekamüllerini bununla sağlamışlardır. Ama müslümanlar meşvereti terk ederek ittifak yerine ihtilaflar içinde boğuşmaya devam etmektedirler.

Bunun için Bediüzzaman şöyle der: "Bunu da teessüf ve teellümle size beyan ediyorum ki: Ecnebilerin bir kısmı, nasıl kıymettar malımızı ve vatanlarımızı bizden aldılar, onun bedeline çürük bir fiyat verdiler. Aynen öyle de, yüksek ahlâkımızı ve yüksek ahlâkımızdan çıkan ve hayat-ı içtimaiyeye temas eden seciyelerimizin bir kısmını da bizden aldılar, terakkilerine medar ettiler. Ve onun fiyatı olarak bize verdikleri, sefihane ahlâk-ı seyyileridir, sefihane seciyeleridir.

Meselâ, bizden aldıkları seciye-i milliye ile, bir adam onlarda der: "Eğer ben ölsem milletim sağ olsun. Çünkü milletimin içinde bir hayat-ı bakıyem var." İşte, bu kelimeyi bizden almışlar ve terakkیاتlarında en metin esas da budur. Bizden hırsızlamışlar. Bu kelime ise, din-i haktan ve iman hakikatlerinden çıkar. O bizim, ehl-i imanın malıdır. Hâlbuki, ecnebilerden içimize giren pis ve fena seciye itibarıyla bir hodgâm adam bizde diyor: "Ben susuzluktan ölsem, yağmur hiçbir daha dünyaya gelmesin. Eğer ben görmezsem bir saadeti, dünya istediği gibi bozulsun." İşte bu ahmakane kelime dinsizlikten çıkıyor, âhireti bilmemekten geliyor. Hariçten içimize girmiş, zehirliyor.

Hem o ecnebilerin bizden aldıkları fikr-i milliyetle, bir ferdi, bir millet gibi kıymet alıyor. Çünkü, bir adamın kıymeti himmeti nispetindedir. Kimin himmeti milleti ise, o kimse tek başıyla küçük bir millettir. Bazılarımızdaki dikkatsizlikten ve ecnebilerin zararlı seciyelerini almamızdan, kuvvetli ve kudsî İslâmî milliyetimizle beraber, herkes "nefsî, nefsi!" demekle ve milletin menfaatini düşünmemekle, menfaat-i şahsiyesini düşünmekle, bin adam, bir adam hükmüne sukut eder.

"Men kâne hümmetübü nefse'ü fe leyse mine'l-insani. Liennebu medeniyün bi't-tab'i." Yani, kimin himmeti yalnız nefsi ise, o insan değil. Çünkü, insanın fitratı medenidir. Ebnâ-yı cinsini mülâhazaya mecburdur. Hayat-ı içtimaiye ile hayat-ı şahsiyesi devam edebilir. Meselâ, bir ekmeği yese, kaç ellere muhtaç ve ona mukabil o elleri mânen öptüğünü ve giydiği libasla kaç fabrikayla alâkadar olduğunu kıyas ediniz. Hayvan gibi bir postla yaşayamadığından, ebnâ-yı cinsiyle fitraten alâkadar olduğundan ve onlara mânevî bir fiyat vermeye mecbur bulunduğundan, fitratıyla medeniyetperverdir. Menfaat-i şahsiyesine hasr-ı nazar eden, insanlıktan çıkar, mâsum olmayan cânî bir hayvan olur. Birşey elinden gelmese, hakiki özrü olsa, o müstesna..."⁷

Asyanın Bahtının Miftahı Hürriyet, Meşveret ve Şuradır

Bediüzzaman hazretleri bu konuda şunları söylemektedir:

“Müslümanların hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyedeki saadetlerinin anahtarı, meşveret-i şer’iyedir. “Ve emruhum şurâ beynehum”⁸ âyet-i kerimesi, şurâyı esas olarak emrediyor.

Evet, nasıl ki, nev-i beşerdeki telâhuk-u efkâr unvanı altında asırlar ve zamanların tarih vasıtasıyla birbiriyle meşvereti, bütün beşeriyetin terakkiyatı ve fününun esas olduğu gibi, en büyük kıt’a olan Asya’nın en geri kalmasının bir sebebi, o şurâ-yı hakikiyeyi yapmamasıdır.

Asya kıt’asının ve istikbalinin keşşafı ve miftahı şurâdır. Yani, nasıl fertler birbiriyle meşveret eder; taifeler, kıt’alar dahi o şurâyı yapmaları lâzımdır ki, üç yüz, belki dört yüz milyon İslâmın ayaklarına konulmuş çeşit çeşit istibdatların kayıtlarını, zincirlerini açacak, dağıtacak, meşveret-i şer’iye ile şehamet ve şefkat-i imaniyeden tevellüd eden hürriyet-i şer’iyedir ki, o hürriyet-i şer’iye, âdâb-ı şer’iye ile süslenip garp medeniyet-i sefihanesindeki seyyiatı atmaktır.

İmandan gelen hürriyet-i şer’iye iki esas emreder: Tahakküm ve istibdat ile başkasını tezlil etmemek ve zillete düşürmemek, ve zâlimlere tezellül etmemek... Allah’a hakikî abd olan, başkalara abd olamaz. “Birbirinizi, Allah’tan başka kendinize Rab yapmayınız.”⁹ Yani, Allah’ı tanımayan, herşeye, herkese nispetine göre bir rububiyet tevehhüm eder, başına musallat eder. “Hürriyyetü’ş-şer’iyyetü atıyyetü’r-Rahmani / İz ennehâ hasıyyetü’l-imani” Evet, hürriyet-i şer’iye Cenâb-ı Hakkın Rahmân, Rahîm tecellisıyla bir ihsanıdır ve imanın bir hassasıdır¹⁰

Böylece Bediüzzaman her konuda meşveretin hakim olması gerektiğini ve Asyanın geleceğinin anahtarının meşveret olduğunu güzelce izah etmiştir.

Günümüzün Gelişen Şartları Meşvereti Zorunlu Hale Getirmiştir

Sosyal münasebetlerin çoğalması, devlet işlerinin artması ve her sahada mütehasıs kimselere ihtiyaç duyulması sebebiyle “şurâ” görevinin, branşında uzman olanlardan seçilmiş üyelerden meydana gelen milletin kalbi hükümündeki bir meclis tarafından ifa edilebileceği görüşü, Tanzimat sonrasında ağır basmıştır. Bu görüş Osmanlı Meclis-i Mebusanının kurulmasında ve Meşrûtiyetin ilanında şer’i bir dayanak teşkil etmiştir.¹¹ Bediüzzaman “Sünühat” adlı eserinde İslam hukukunun birkaç kişiden oluşan şura meclisleriyle devam edemeyeceğini ve bunun daha umumi bir meclise bırakılması gerektiğini vurgulamıştır.

Bediüzzaman şöyle der: “Eski zamanda değiliz. Eskiden hâkim bir şahs-ı vâhid idi. O hâkimin müftüsü de, onun gibi münferid bir şahıs olabirdi. Onun fikrini tashih ve ta’dil ederdi. Şimdi ise, zaman cemaat zamanı-

“Müslümanların hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyedeki saadetlerinin anahtarı, meşveret-i şer’iyedir. “Ve emruhum şurâ beynehum”âyet-i kerimesi, şurâyı esas olarak emrediyor.

8. “Onların işleri aralarında şura iledir.” (Şura Suresi, 42: 38.)

9. Âl-i İmran Suresi, 3: 64.

10. Said Nursî, ESDE, Hutbe-i Şamiye, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2012, s. 350-355

11. Alûsî, Ruh’ul-Maâni, 28: 20-22; İbn’ül-Kayyim, İ’lâm’ül-Muvakkâin, 4:373.

Diyanet İşleri Başkanlığı da günümüzün bu şartlarını nazara alarak kendisine tevdi edilen meseleleri ferdî görüşlerle değil, meşveret ve şura kararları ile çözüme kavuşturmalıdır. Gerçi kendisine sorulan soruları "Fetva Kurulu" ile meşveret ederek çözüme bağlamaktadır. Ancak istenen ve ideal olan bu değildir. İdeal olan Diyanet İşleri Başkanı'nın seçimi dahil tüm faaliyetlerin meşveret ve şura ile yapılmasıdır.

dır. Hâkim, ruh-u cemaatten çıkmış az mütehassis, sağırca, metin bir şahs-ı manevidir ki, şûralar o ruhu temsil eder.

Şöyle bir hâkimin müftüsü de ona mücanis olup, bir şûra-yı âliye-i ilmiyeden tevellüd eden bir şahs-ı manevî olmak gerektir. Ta ki, sözünü ona işittirebilsin. Dine taalluk eden noktalardan, sırat-ı müstakime sevkedebilsin. Yoksa ferd dâhî de olsa, cemaatin ferd-i manevîsine karşı sivrisinek kadar kalır. Şu mühim mevki böyle sönük kalmakla, İslâmın ukde-i hayatîyesini tehlikeye maruz bırakıyor."¹²

Diyanet İşleri Başkanlığı da günümüzün bu şartlarını nazara alarak kendisine tevdi edilen meseleleri ferdî görüşlerle değil, meşveret ve şura kararları ile çözüme kavuşturmalıdır. Gerçi kendisine sorulan soruları "Fetva Kurulu" ile meşveret ederek çözüme bağlamaktadır. Ancak istenen ve ideal olan bu değildir. İdeal olan Diyanet İşleri Başkanı'nın seçimi dahil tüm faaliyetlerin meşveret ve şura ile yapılmasıdır.

Tarihi Süreç

İslam'a bağlılık her konuda olduğu gibi işlerin idaresinde ve yönetiminde de Allah'ın emrine ve peygamberin sünnetine uygun hareket etmekle sağlanabilir. Müslümanlar devr-i sahabede olduğu gibi ne zaman işlerini meşveret ve şura ile yürütmüşler ise o zaman terakki ve tekamül etmişlerdir. Sahabeler Allah'ın emri olan "Meşveret ve şuray" Peygamberimizin (asm) tatbikatı ile gördüklerinden meşveretsiz iş yapmamışlar ve yönetimde de meşverete çok büyük yer vermişlerdir. Yönetime ait her konuda meşvereti hakim kılmışlardır. Bu sebeple işlerinde kısa zamanda muvaffak olmuşlardır.

Bediüzzaman Said Nursî hazretleri İslam'a bağlılığın terakki ve tekamüle, işlerde muvaffakiyet ve başarıya sebep olduğunu ve olacağını "Ve emruhum şura beynehüm"¹³ "Ve şavirhum fi'l-emi"¹⁴ (Haşiye) ayetlerinden yola çıkarak şöyle ifade eder:

"Tarih bize gösteriyor ki, İslâm ne derece dine temessük etmişse terakki etmiş, ne vakit dinde zaaf göstermişse tedennî etmiştir. Başka dinde, bilâkis, kuvveti zamanında vahşet, zaafi zamanında temeddün hâsıl olmuştur. Cumhur-u enbiyanın şarkta bi'seti, kader-i ezelinin bir remzidir ki, şarkın hissiyatına hâkim, dindir. Bugün âlem-i İslâmdaki tezahürat da gösteriyor ki, âlem-i İslâmı uyandıracak, şu mezelletten kurtaracak, yine o histir. Hem de sabit oldu ki, bu devlet-i İslâmiyeyi bütün öldürücü müsademata rağmen, yine o his muhafaza etmiştir. Bu hususta garba nispetle ayrı bir hususiyete malikiz; onlara kıyas edilemeyiz."¹⁵

Kur'an'ın emri olan meşveret ve şuraya en fazla uyması gereken kurum başta Diyanet olduğu için Diyanet'in bunu dikkate alarak ayırım yapmadan

12. Said Nursî, ESDE, Sünuhat, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2012, s. 485-486.

13. Onların aralarındaki işleri şura iledir. (Şura Suresi, 42: 38.)

14. Ve işlerinde onlarla istişare et. (Âl-i İmran Suresi, 3: 159.)

Haşiye: Bidayet-i Hüriyyette şu fikri Jön Türklere teklif ettim, kabul etmediler. On iki sene sonra tekrar teklif ettim, kabul ettiler. Lâkin Meclis feshedildi. Şimdi âlem-i İslâm'ın mütemerkiz noktasına tekraren arz ediyorum.

15. Said Nursî, Hutbe-i Şamiye, Yeni Asya Neşriyat, 2016, s. 29-30.

ulemadan böyle bir heyeti teşekkül ettirmesi gerekir. Ta ki Müslümanların güvenini sağlasın. Aldıkları kararlar elbette Kur'an ve Sünnet ile sahabenin uygulamalarına ters düşmeyeceği ve bu zamanın gereği olan hususlarda meşveret edileceği ve kararlar buna göre verileceği için toplumun her kesimi tarafından büyük bir kabul görür ve güveni tesis eder. Bu da önüne gelen ve aklına esenin din konusunda uluorta konuşmasına engel olur.

Devletin Dayandığı Temeller: Saltanat ve Hilafet Daireleri

Devleti meydana getiren unsurları maddi ve manevi unsurlar olarak iki yönü ile ele almamız gerekir. Zira devlet de bir insan gibi hem maddi hem manevi yönü olan bir şahs-ı manevi, bir tüzel kişiliktir. Maddi yönünü vatan, millet ve kurumlar meydana getirirken, manevi yönünü de inanç, ideal, kültür gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bunları beden ve ruh gibi birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Bediüzzaman Said Nursî hazretleri bu konuya "saltanat ve hilafet" açısından yaklaşır ve şöyle der: "Saltanat ve hilafet gayr-ı münfek, müttehid-i bizzattır. Cihet muhtelifdir. Binaenaleyh, bizim Padişahımız hem sultandır, hem halifedir ve âlem-i İslâmın bayrağıdır. Saltanat itibarıyla otuz milyona nezaret ettiği gibi, hilafet itibarıyla üç yüz milyonun mâbeynindeki rabîta-i nuraniyenin mâkes ve istinatgâh ve medetkârı olmak gerekir. Saltanatı sadaret, hilâfeti meşihat temsil eder.

Sadaret üç mühim şûrâya bizzat istinat ediyor, yine kifayet etmiyor. Hâlbuki böyle inceleşmiş ve çoğalmış münasebat içinde, içtihadattaki müthiş fevzâ, efkâr-ı İslâmiyedeki teşettüt, fâsid medeniyetin tedahülüyle ahlâktaki müthiş tedenniyle beraber, meşihat cenahı bir şahsın içtihadına terk edilmiş. Fert tesirat-ı hariciyeye karşı daha az mukavimdir. Tesirat-ı hariciyeye kapılmakla çok ahkâm-ı diniye feda edildi."¹⁶

Bediüzzaman'ın bu ifadeleri ile bundan sonra din ve devlet işlerinin bir şahsın idaresine verilemeyeceğini "Meclis-i Mebusan", "Meclis-i Ayan" ve "Meclis-i Vükela" gibi üç mühim şûranın dahi işlerin tedbir ve idaresine yetmediğini belirtiyor. Devamında bunun sebeplerini açıklayarak şöyle diyor:

"Hem nasıl oluyor ki, umurun besateti ve taklit ve teslim câri olduğu zamanda, velev ki intizamsız olsun, yine meşihat bir şûrâya, lâakal kazaskerler gibi, mühim şahsiyetlere istinat ederdi. Şimdi iş besatetten çıkmış, taklit ve ittibâ gevşemiş olduğu halde, bir şahıs nasıl kifayet eder?"

Zaman gösterdi ki, hilâfeti temsil eden şu "Meşihat-ı İslâmiye", yalnız İstanbul ve Osmanlılara mahsus değildir. Umum İslâma şâmil bir müessesesi-i celiledir. Bu sönük vaziyetle, değil koca âlem-i İslâmın, belki yalnız İstanbul'un irşadına da kâfi gelmiyor. Öyleyse, bu mevki öyle bir vaziyete getirilmelidir ki, âlem-i İslâm ona itimat edebilsin. Hem menba, hem mâkes vaziyetini alsın. Âlem-i İslâma karşı vazife-i diniyesini hakkıyla ifa edebilsin.

Devleti meydana getiren unsurları maddi ve manevi unsurlar olarak iki yönü ile ele almamız gerekir. Zira devlet de bir insan gibi hem maddi hem manevi yönü olan bir şahs-ı manevi, bir tüzel kişiliktir. Maddi yönünü vatan, millet ve kurumlar meydana getirirken, manevi yönünü de inanç, ideal, kültür gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bunları beden ve ruh gibi birbirinden ayırmak mümkün değildir.

16. Said Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, Sünuhât, s. 485.

“İhtiyaç her işin üstadıdır. Şöyle bir şûrâya ihtiyaç şedittir. Merkez-i Hilâfette tesis olunmazsa, bizzarure başka yerde teşekkül edecektir. Bu şûranın bazı mukaddematı olan cemaat-i İslâmiye teşkilâtı ve evkafın meşihata ilhaki gibi umurun daha evvel tahakkuku münasip ise de, baştan başlansa, sonra mukaddemat ihzar edilse, yine maksat hasıl olur.

Eski zamanda değiliz. Eskiden hâkim bir şahs-ı vâhid idi. O hâkimin müftüsü de, onun gibi münferit bir şahıs olabilirdi, onun fikrini tashih ve tâdil ederdi. Şimdi ise, zaman cemaat zamanıdır. Hâkim, ruh-u cemaatten çıkmış, az mütehassis, sağırca, metin bir şahs-ı mânevîdir ki, şûrâlar o ruhu temsil eder.

Şöyle bir hâkimin müftüsü de ona mücanis olup, bir şûrâ-yı âliye-i ilmiyeden tevellüd eden bir şahs-ı mânevî olmak gerektir. Ta ki, sözünü ona iştirebilsin. Dine taallük eden noktalardan, sırat-ı müstakîme sevk edibilsin. Yoksa, fert dâhi de olsa, cemaatin ferd-i mânevisine karşı sivrisinek kadar kalır. Şu mühim mevki, böyle sönük kalmakla, İslâmın ukde-i hayatîyesini tehlikeye mâruz bırakıyor.

Hattâ diyebiliriz, şimdiki zaaf-ı diyanet ve şair-i İslâmiyetteki lâkaytlık ve içtihadattaki fevzâ, meşihatın zaafından ve sönük olmasından meydan almıştır. Çünkü, hariçte bir adam reyini, ferdiyete istinat eden meşihata karşı muhafaza edebilir. Fakat böyle bir şûrâya istinat eden bir şeyhülislâmın sözü, en büyük bir dâhiyi de, ya içtihadından vazgeçirir, ya o içtihadı ona münhasır bırakır.”¹⁷

Bu ifadeler devletin yönetimi gibi diyanetin yönetiminin de ancak meşveret ve şuralarla olması gerektiğini çok açık ve ikna edici izahıdır. Artık Diyanetin de her konuda şuralarla yönetilmesi gerektiğini ve bu şekilde toplum üzerinde müessir olabileceğini ifade etmektedir.

İçtihat ve Fetvaların Şuraya Dayanması Gerekir

“Her müstaid, çendan içtihad edebilir. Lâkin içtihadı o vakit düsturü’l-amel olur ki, bir nev’i icmâ veya cumhurun tasdikine iktiran ede. Böyle bir şeyhülislâm mânen bu sırta mazhar olur. Şeriat-ı garrâda daima icmâ ve rey-i cumhur medâr-ı fetvâ olduğu gibi, şimdi de fevzâ-i ârâ için, böyle bir faysala lüzum-u kat’î vardır.

Sadaret, meşihat, iki cenahdır. Şu devlet-i İslâmiyenin bu iki cenahı mütesâvi olmazsa, ileri gidilmez. Gidilse de, böyle bir medeniyet-i faside için mukaddesatından insilâh eder.”¹⁸

Bediüzzaman hazretleri devamla “İhtiyaç her işin üstadıdır. Şöyle bir şûrâya ihtiyaç şedittir. Merkez-i Hilâfette tesis olunmazsa, bizzarure başka yerde teşekkül edecektir. Bu şûranın bazı mukaddematı olan cemaat-i İslâmiye teşkilâtı ve evkafın meşihata ilhaki gibi umurun daha evvel tahakkuku münasip ise de, baştan başlansa, sonra mukaddemat ihzar edilse, yine maksat hasıl olur. Daire-i intihabiyeleri hem mahdut, hem muhtelit olan âyan ve mebusanın vazife-i resmîyeleri itibarıyla bilvasıta ve dolayısıyla bu işe tesiri olabilir. Hâlbuki vasıtasız, doğrudan doğruya bu vazife-i uzmâyı deruhte edecek, hâlis İslâm bir şûra lâzımdır”¹⁹ demektedir ve diyanetin de şura ile yönetilmesi ve fetvaların da şura kararları ile verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

17. Age, s. 487.

18. Said Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, Yeni Asya Neşriyat, 2012, Sünuhât, s. 487.

19. Age, s. 487.

Kurulan Müesseseler Amacına Hizmet Etmelidir

Bediüzzaman Said Nursî kurulan müesseselerin amaçlarına hizmet etmesi gerektiğinin üzerinde durur. Zira amacından saptığı zaman hizmet etme yerine hizmete engel olacak duruma gelir. Dârü'l-Hükmeti'l-İslamiyeyi bu konuda örnek gösterir ve şöyle der:

“Birşey mâ vudia lehinde istihdam edilmezse atâlete uğrar, matlup eseri göstermez. Binaenaleyh, mühim bir maksat için tesis edilen Dârü'l-Hikmeti'l-İslamiyeyi, şimdiki âdi bir komisyon derecesinden çıkarıp, meşihattaki devairin rüesasıyla beraber şûrânın âzâ-yı tabiiyesi addetmek ve hariçteki âlem-i İslâmdan, şimdilik on beş, yirmi kadar İslâmın dinen, ahlâken itimadını kazanmış müntehap ulemasını celb eylemek, bu mesele-i uzmânın esasını teşkil eder.

Vehham olmamalıyız. Korkmakla din rüşvet verilmez. Dinin zaafiyeti bahanesine olan müzahraf medeniyete lânet! Havf ve zaaf tesirat-ı hariciyeyi teşcî eder. Muhakkak maslahat, mevhum mazarrata feda edilmez. Ve minallahî't-tevfîk.”²⁰

Peki Daru'l-Hükmetü'l-İslamiye neden hizmet edemedi? Bu kurumun önemli bir üyesi olan Bediüzzaman bunun da sebebini şöyle açıklamaktadır.

Öncelikli olarak İngiliz işgali altında bulunan İstanbul'da İngilizler her şeyi kendi siyasetlerine alet ettikleri, alet olmayanları da yaşatmadığı için o dönemde “Daru'l-Hikmet”in hizmet etmemesini Bediüzzaman hizmet olarak kabul eder. Ancak amacına hizmet etmesi için de olması gerekeni şöyle ifade eder:

“En büyük hizmeti, adem-i hizmetidir. En büyük hareketi, hareketsizliğidir. Çünkü, buradaki hâkim olan kuvvet-i ecnebiye, lehinde olmayan her bir hareketi boğuyor. Hareket edenleri gördük: Mukaddes camilerde gâvurlara dua ettirildi ve mücahidlerin cevaz-ı katline fetvâ verdirildi... İşte Dârü'l-Hikmet, bu fırtına içinde âlet ettirilmedi. En büyük mâni olan ecnebî kuvvet, bütün kuvvetiyle ahlâksızlığı himaye ve teşci ediyordu.

İkinci derecede sebep: Dârü'l-Hikmet eczaları, kabil-i imtizac, belki de ihtilât değil. Şahsî meziyetleri vardır. Cemaat ruhu tevellüd etmedi. Ene'ler kavidir, delinmedi ki, bir “nahnü” olsun. Ben, biz olmadı. Mesailerinde teşarük düsturuyla işe girişildi, teavün düsturu ihmal edildi. Teşarük, maddiyatta eseri azimleştirir, fevkalâde yapar. Mâneviyat ve efkârda âdileştirir, belki çirkinleştirir. Teavün düsturu bunun tamamen aksidir. Maddiyatta cemaate nisbeten pek küçük, fakat yalnız bir şahsa nisbeten büyük eserlere vasıta olur. Mâneviyatta ise, eseri hârikulâde derecesine is'âd eder.

Hem de tenkitleri çok keskinleşmiştir, karşısına çıkan fikir parçalarını, söner. Ehakkı aramakla bazan hakkı da kaybeder. Hakta ittifak, ehakta ihtilâf olduğundan, bence çok defa hak, ehaktan ehaktır. Ehakkın müddet-i taharrisi zamanında, bâtılın vücuduna bir nev'i müsamaha var. Yani, bazan hasen, ahsenden ahsendir.”²¹

Bir kurumda şirketleşme olabilir. Bu maddi şirketleri ve maddi hizmet-

20. Age, s. 484-488.

21. Said Nursî, ESDE, Tuluat, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2012, s. 580.

Vehham
olmamalıyız.
Korkmakla din
rüşvet verilmez.
Dinin zaafiyeti
bahanesine
olan müzahraf
medeniyete
lânet! Havf ve
zaaf tesirat-ı
hariciyeyi teşcî
eder. Muhakkak
maslahat,
mevhum
mazarrata feda
edilmez.

*Diyanet,
bünyesindeki
ulema ile bunu
sağladığı zaman
dinî hizmetlerde
fevkalade
bir başarı
elde edebilir.
Diyanetin bunu
başarabilmesi de
Risale-i Nur'da
va'zedilen Kur'anî
hakikatlere
sahip çıkıp
benimsemesine
bağlıdır.*

lerin üretimini artırabilir; ancak manevi hizmetlerde sadece şirket anlayışı ile hizmet edilemez. Müessesede çalışanların mesailerini tanzim yanında yardımlaşma ve ihlas prensiplerine de ihtiyaç vardır. Ulemanın ilimlerini ferdî olarak ortaya koymaları yeterli değildir, yine meşveretle ilim sahiplerinin ilimlerini ve fikirlerini ortaya koyduktan sonra ortak bir fikir etrafında birbirlerine yardım ederek hizmet etmeleri gerekir ki manevi hizmetlerde başarı elde edilsin. Bunu yaparken kendi fikrinin veya ilminin öne çıkması için değil; ihlasla, Allah rızası için haklı görüş ve fikrin öne çıkması için kendi fikir ve düşüncesinden feragat ederek haklı görüşe destek vermesi gerekir. Bu yapılmadığı gibi tenkitlerle yola çıkılırsa bu durumda "teavün" sağlanamaz ve "ihlas" da kaybolur, o manevi hizmetlerde muvaffakiyeti netice verecek olan "Tevfik-i ilâhî" de elde edilemez. Bediüzzaman işte bunu nazara vermektedir.

Bu konuda da ehl-i imana hüsn-ü misal olacak yine Diyanet olmalıdır. Diyanet, bünyesindeki ulema ile bunu sağladığı zaman dinî hizmetlerde fevkalade bir başarı elde edebilir. Diyanetin bunu başarabilmesi de Risale-i Nur'da va'zedilen Kur'anî hakikatlere sahip çıkıp benimsemesine bağlıdır.

Diyanet Dairesi Risale-i Nura Sahip Çıkmalı

Bediüzzaman Said Nursî, her şeyden önce Diyanetin Kur'an-ı Kerim'in bu asra bakan tefsiri olan Risale-i Nurlara sahip çıkmasının asli görevi olduğunu ifade eder:

"Kur'an-ı Hakîmin bir kanun-u esasîsi olan "Velâ teziru vâziretün vizra uhrâ"²² sırrıyla, "Birisinin hatasıyla başkası, hattâ kardeşi de olsa mes'ul olamaz." Şimdi yüz otuz risalede birtek risalenin yüz sahifesinde bir sahife muannid insafsızların nazarında hatâ bile olsa, o yüz bin sahife olan yüz otuz kitabı mes'ul edecek dünyada bir kanun var mı? Halbuki bu otuz sene zarfında beş mahkeme aynı kitaplara beraat vermişler.

Hem Malatya meselesi²³ münasebetiyle yirmi mahkeme de alâkadar olmuşlardır. O yirmi mahkeme "Bir suç bulamıyoruz" dedikleri halde ve altı yüz bin nüshası dahilde ve hariçte intişar ettiği halde hiç kimseye zarar vermemesi ve Avrupa'da en yüksek mektep içinde Nur'un dershânesi diye ayırdıkları yerde Hıristiyanlar dahi onları okuması ve âlem-i İslâm'da gayet takdirle intişar etmesi, hattâ Pakistan'da çıkan "es-Sıddık" mecmuasının Risale-i Nur'un bir risalesini neşredip Diyanet Riyasetine göndermesi ve bu kadar intişarıyla beraber hiçbir âlim ona itiraz etmemesi gibi hakikatler gösteriyor ki, elbette Diyanet dairesi Nurları himaye etmek hakikî bir vazifesidir."

Bediüzzaman burada Risale-i Nurlarda hiçbir siyasi suç unsurunun bulunmadığının mahkemelerce ispat edildiğini nazaran veriyor. Ayrıca Pakistanlıların sahip çıktığını ve Hıristiyanların dahi okuyup istifade ettiği

22. En'am Süresi, 6:164; İsrâ Süresi, 17:15; Fâtır Süresi, 35:18; Zümer Süresi, 39:7.

23. Malatya meselesi 22 Kasım 1952 yılındaki Başbakan Adnan Menderes'le birlikte Malatya'ya giden Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'ın, 20 yaşındaki Hüseyin Üzmez isimli lise talebesi tarafından tabanca ile vurularak yaralanmasıdır. Bu münasebetle "Sebilürreşad" ve "Doğu" gibi mecmualar kapatıldı ve dindarlara büyük soruşturmalar açıldı. Mahkeme ve hapis olayları yaşandı.

eserlere öncelikle diyanetin sahip çıkmasını istiyor. Devamında şöyle diyor:

“Diyanet dairesi, Meşihat-ı İslâmiye gibi, yalnız Türkiye’nin din muallimi değil, belki umum âlem-i İslâma Meşihat-ı İslâmiye yerine alâkası, nezareti, münasebeti var. Âlem-i İslâm o Diyanet dairesine karşı tam hüsn-ü zan etmek, su-i tevehhüm etmemek, hususan bu zamanda ziyade lüzumu var.

Hem de Türkiye ile ittifak etmeyen İslâmî hükümetlerde o mübarek daireye karşı su-i tevehhüm gelmemesine büyük bir vesilesi olan ve âlem-i İslâmın her tarafında, belki Avrupa’da takdire mazhar olmuş Risale-i Nur, o Diyanet dairesini hem şerefini muhafaza ediyor. Hem âlem-i İslâma karşı o dairenin bir eseri olarak intişarı gayet lâzım ve zarurî olduğunu bu noktayı ehl-i vukuf tam nazara alsınlar. Onun için biçare Said Nursî ve Nur talebelerinden yüz derece ziyade Diyanet Riyaseti âzaları, hocaları alâkadar olmak lâzım. Tâ ki, Risale-i Nur dinsizlerin taarruzlarına karşı muhafaza ve himaye edilsin. Mükerrer beraatler verildiği halde intişarına mâni olan desisecileri susturmak lâzım...”²⁴

Diyanet Şura İle Hareket Etmeli ve Siyasetten Uzak Olmalıdır

Bediüzzaman Said Nursî hazretleri “Meşihat-ı İslamiye”yi temsil eden Diyanet’in bundan sonra siyasetten bağımsız olması ve şura ile hareket ederek hem kutsi, hem yüce makamda olması gerektiğini belirtir. Ankara’da müftülük makamını ziyaretinde dış kapıda ayakkabısını çıkararak girer ve bu makama gereken saygı ve hürmeti gösterir. Bundan sonra diyanetin bu kutsiyetini koruması için nasıl olması gerektiğini de şöyle ifade etmiştir:

“Bundan sonra, bizzarûre, hilafeti temsil eden Meşihat-ı İslamiye ve Diyanet Dairesi hem alî, hem mukaddes, hem ayrı, hem nezzare olacaktır. Şimdi hakim, şahıs değil, efkar-ı amme olduğu için, onun nevinden şahs-ı manevî bir fetva emîni ister. İşte şu hakimın fetva emîni, Meşihatta mezahib-i erbaadan kırk elli ulema-i muhakkik bir meclis-i mebusan-ı ilmiye teşkiliyle şahs-ı manevîleri, öteki şahs-ı manevîye fetva emînlik edecektir. Yoksa, hakim ve müftü bir cinsten olmazsa, birbirinin lisanını anlamazlar. Zîra şahs-ı vahid, şahs-ı manevîyi kandıramaz (tatmin edemez) ve tenvir edemez.”²⁵

Bediüzzaman ayrıca bir takım Risale-i Nur Külliyyatını da tashih ederek talebesi Mustafa Sungur aracılığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı’na neşredilmesi için göndermiştir. Mustafa Sungur bu vazifeyi ifa ettikten sonra Bediüzzaman’a yazdığı mektubunda şöyle demektedir:

“Çok aziz, çok mübarek, çok müşfik, çok sevgili Üstadımız Efendimiz Hazretleri,

Mübarek, makbul, kıymetli mektubunuzu Diyanet Riyaseti Başkanı Ahmed Hamdi Efendiye teslim ettik. Sevinçler içinde mübarek mecmua ve Nurları kendi hususî kütüphanesine koydu. “İnşallah bunları kendi öz

Bediüzzaman Said Nursî hazretleri “Meşihat-ı İslamiye”yi temsil eden Diyanet’in bundan sonra siyasetten bağımsız olması ve şura ile hareket ederek hem kutsi, hem yüce makamda olması gerektiğini belirtir.

24. Said Nursî, Emirdağ Lahikası2, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2012, s. 774. (327. Mektup)

25. Said Nursî, Münâzarât, s. 79-80.

ve has kardeşlerime okumak için vereceğim ve bu suretle tedricî tedricî neşrine çalışacağız” dedi.

Çok sevgili Üstadım Efendim,

Mübarek mektubunuzdaki emirlerinizi yapacağını söyledi. “Fakat şimdi hemen birdenbire bunların neşri olmaz. Ben bu eserleri has kardeşlerime okutturup meraklılara göre ileride neşrederiz. İnşallah tam ve parlak şekilde ileride neşrine çalışacağını” söyledi.

Sungur²⁶

Sonuç

Din; inanç, ibadet ve eğitimidir. Bu inancı korumak ve eğitimini vermek amacını taşıyan Diyanet Kurumu'nun sağlıklı çalışması ve amacına hizmet etmesi için “İstişare”ye ihtiyacı vardır. Peygamberimizden (asm) günümüze kadar bu görev farklı metotlarla yapılagelmiştir. Dini tebliğ ve tatbik amacına hizmet etme iddiasında İslam dünyasında çok farklı grup ve anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bugün İslam dünyasındaki farklı cemaatler, tarikatlar, siyasi gruplar ve şiddet grupları amaçlarını açıklarken dinin cihad, hilafet ve iktidar amacına hizmet etmek olduğunu iddia etmektedirler. Bu husus aralarındaki metot farklılıklarından dolayı çatışma ve şiddeti doğurmaktadır. Bu durum da onların insanlığa saadet getirme iddiasını da tartışmalı hale getirmektedir.

Bütün bunlar dikkate alınarak dine ideal hizmet metodunu belirlemek ve sağlıklı din hizmeti verebilmek için Kur'an'ın emri olan “istişare” mekanizmasını iyi çalıştırmak gerekmektedir. Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Diyanete tavsiyesi ülkenin her tarafından seçilmiş ulemadan bir heyetin meşveret ve şurasının duruma vaziyet etmesi ve kararlarının şuradan çıkmasıdır. Bu hem daha sağlıklı kararların alınmasına hem de Müslümanların güveninin sağlanmasına vesile olur. Böylece alınan kararların daha bağlayıcı olması da sağlanacaktır. Bu durum, dinî cemaat ve hizmet grupları arasındaki ihtilafların giderilmesine de büyük katkı sağlayacaktır.

Summary

Religion has a concept of faith, worship and education. The Religious Foundation, which aims to protect this belief and to provide education, needs "consultation" in order to function properly and to serve its purpose. In order to determine the ideal service method of religion and to provide a healthy religious service, it is necessary to operate the "consultation" mechanism –a Qur'anic command- very well. Bediüzzaman Said Nursi offers to Presidency of Religious Affairs to construct a “council” formed by delegation from all sides of the country to discuss and make decisions/offers on the religious subjects. This results both in making more healthy decisions

and in being more binding by taking the trust of Muslims. Such application also contributes greatly to the elimination of conflicts between religious communities and service groups.

Keywords

Religious advice/Communiqué, communities, state, sect, politics, denomination, Presidency of Religious Affairs, consultation.

